

Su Sorununa Genel Bakış ve Öneriler

“Su projelerinin tüm aşamalarında kamu adına görev yapan teknik personel seçiminde likayat ön planda olmalıdır. Bu bir temenni değil, zorunluluktur.”

Son günlerde iklim değişikliği ve global ısınma terimlerini çok sık duymaya başladık. Bu terimlerin taşıdığı anlamı irdelemeden su sorununu açıklama olanağı yoktur.

İklim değişikliğinin binlerce yılda oluşan bir doğa olayı olduğunu hatırlamak yeterlidir. İnsan ömrü ile sınırlı kısa dönemdeki herhangi bir su konusunu iklim değişikliği ile açıklamanın bilimsel bir yanı yoktur.

Global ısınma ise insanoğlunun yarattığı bir çevre sorunudur. Değişik kaynaklardan üretilen gazların dünyamızda yarattığı olumsuz koşullardan biridir. Son kırk yılda yakından takip edilen bu sorunun çözümü yine insanoğlunun elinde olup, çözüm için uluslararası çabalar sürmektedir. Su planlamalarında gözlem ve veri toplama işlemlerinin en az 25 yıl gibi uzun bir süreci geçmesi gerektiğinden, mevcut planlarda doğal olarak global ısınma etkileri de dahil edilmiştir.

Dolayısıyla su sorunlarının yarattığı olumsuzlukların hiçbiri ne iklim değişikliğine, ne de global ısınmaya fatura edilemez. Faturayı ödemesi gerekenler, kasıtlı olarak bu iki olgu arkasına gizlenerek görevini gerektiği gibi yapmayıp, suçlu arayan yetersiz yetkililerdir.

Suyun gerektiği zamanda, yerde, miktarda ve kalitede bulunmamasının sebeplerinin irdelenmesi çözüm için yeterlidir.

Memleketimiz su potansiyeli açısından zengin bir ülke değildir. 25 su havzasının ortalama olarak ürettiği su miktarı, Tuna Nehrinin tek başına ürettiği su miktarından azdır. Su kaynaklarımız açısından zenginler sınıfında olmamamıza rağmen yeterli suyumuz vardır. Komşularımız ile karşılaştırma yapmak gerekirse, Irak, Bulgaristan, Yunanistan, Gürcistan, Azerbaycan bizden daha fazla su olanağı olan ülkelerdir. Suriye'nin potansiyeli bu ülkelerin biraz altındadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Kıbrıs Rum Kesimi potansiyelleri de düşük seviyelerdedir. Bölgedeki en az olanağı olan ülkeler ise İsrail, Filistin ve Ürdün'dür. Bu ülkelerin de bazı kesimlerinde, özellikle bazı köylerde su sorunları olmaktadır. Ancak hiçbirinin başkentinde veya bir mega kentinde, bizdekilere benzer şehir içme suyu sorunları yoktur.

Yıllık ortalama 112 milyar m³ su kullanma olanağı bulunan ülkemizde halen 45 milyar m³ su kullanılmaktadır. Bunun yaklaşık % 75'i tarımda, % 13'ü sanayide, %12'si ise içme suyu ve kullanma suyu olarak tüketilmektedir. Kabaca %40'ını tükettiğimiz su potansiyelimizin %60'ını hala denizlere döküyoruz. Bir başka deyişle kullanmakta ol-

duğumuz suyun 1,5 katı kadar suyu henüz kullanmıyoruz. Bu nedenle tarım ve sanayi suyunu hiç kısıtlamadan 175 milyon kişiye yetecek içme ve kullanma suyumuz olduğu söylenebilir. Gelecekte kullanılacak ileri tekniklerle tarımda sağlanabilecek % 10'luk bir tasarruf ile içme ve kullanma suyunun kapasitesini iki katına çıkarmak mümkündür. Bu nedenle gerek tarım ve gerekse içme ve kullanma için yeterli suyumuz vardır.

Enerjiye gelince, su varsa hidroelektrik enerji üretim olanağı vardır. Üretilecek enerji suyun miktarı ile doğru orantılıdır. Ancak hidroelektrik enerji için gerekli olan, suyun kendisi değil, potansiyel enerjisidir. Bu nedenle hidroelektrik enerji üretiminde su tüketimi yoktur. Su santraline giren su aynen yatağa bırakılmaktadır. Dolayısı ile su tüketim tartışmalarında hidroelektrik enerji tartışma dışı bırakılmalıdır. Halen bazı hidroelektrik santralleri için gündemde canlı olan sorun çevre sorunudur. Elbette tüm yapıların evrensel çevre kuralları ile yapılması esas olmalıdır. Hidroelektrik santral projelerinin çevre ile uyumlu yapılması teknik olarak kontrol edilebilir bir olgu olup, bundan kaçınmak söz konusu dahi olamaz. Ancak bu genel yaklaşım, bir çevre fanatizmi yaratmayacak biçimde ele alınmalı, projeler çevre uyumlu olarak gerçekleştirilmelidir.

Ülkemizde, su sorunlarının kaynağında suyun dağılımının dengesizliği yatmaktadır. Son 65 yıllık verilere bakılırsa, 62 yılda yağışların ortalamanın üzerinde veya altında olduğu görülecektir. Kısaca yıllık yağışlarımız çok düzensizdir. Bu düzensizlik aylık veriler için de geçerlidir. Bu nedenle su kaynaklarından yararlanmanın ilk koşulu, yağışların fazla olduğu dönemlerdeki suyu depolayarak yağışların az olduğu dönemlere aktarmaktır. Bu yapılmadığı takdirde, suyun fazla olduğu dönemlerde sel felaketi kaçınılmazdır. Suyun az olduğu dönemlerde ise kuraklık varmış gibi kötü sonuçlar ortaya çıkacaktır. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmanın tek yolu, başta barajlar olmak üzere gerekli yatırımları zamanında gerçekleştirmektir.

Son 50 yılda yaklaşık 35 milyar ABD doları yatırım yapmış olan Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) 3,0 milyon ha (toplam sulanan tarımsal alan halk sulamaları ile birlikte 5,1 milyon ha'dır) tarım alanını sulamış, 48,1 milyar kWh/yıl elektrik enerjisi üretim olanağını sağlamıştır. Tarımda daha yapılacak çok iş vardır. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamındaki toprakların 1/5'i dahi sulanamamıştır. Hatay sulaması, Trakya, Ankara Polatlı, Koçhisar projeleri hala gerçekleştirilememiştir. Konya ovasında aşırı yeraltı suyu tüketimi su tablasını tehlikeli biçimde düşürmektedir.

Su sorunlarının yarattığı olumsuzlukların hiçbiri ne iklim değişikliğine, ne de global ısınmaya fatura edilemez. Faturayı ödemesi gerekenler, kasıtlı olarak bu iki olgu arkasına gizlenerek görevini gerektiği gibi yapmayıp, suçlu arayan yetersiz yetkililerdir.

Çukurova'ya bereket gelmiştir ama hemen komşusu olan İmamoğlu ovası için 50 yıldır bir şey yapılamamıştır. Geri kalan tarım projeleri dikkate alındığında, yapılması gerekli yatırım tutarının yaklaşık 28,0 milyar ABD doları olduğu tahmin edilmektedir. Geri dönüşü uzun vadede olacak bu yatırımı özel sektörden beklemek hayaldir. Suyu kullanacak olan çiftçilere pazarlama zorlukları, proje için gerekebilecek arazi toplulaştırma ihtiyacı, kamulaştırma sorunları, hemen akla gelen ve özel sektörün zorlanacağı pek çok sorundan birkaçıdır.

Enerji, özel sektörün çekim alanı gibi gözükmektedir. Burada da su hakları, fazla su çekimlerinin yaratacağı hukuki sorunlar, memba ve mansap elektrik üreticileri ile eşgüdüm sorunları, kamulaştırma veya onun yerine geçecek işlemlerin yaratacağı sorunların yatırımlara etkisi yaşanarak görülecektir.

İçme ve kullanma suyunda mevcut hukuki yapıya göre tek yetkili olan belediyeler ise yatırım konusunda çok şanslıdır. Belediyeler hemşerilerinden topladığı yüksek ve peşin su paralarını başka yerlere kullanmadıkları takdirde yatırım finansmanı sorunu yaşamayacaklardır. Bugün, bazı büyük şehirlerimizde yaşanmakta olan sorun, hazır olan projelerin yeterince önemsenmemesi ve halktan nakit olarak para toplandığı halde projelere yeterli kaynak ayrılmamasından başka bir şey değildir.

Bu çok özet açıklamalar çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara varılabilir:

Su yatırımlarının geciktirilmeden gerçekleştirilmesi bir zorunluluktur. Bu yatırımların tamamının kamu gücü ile yapılması (bir politik tercih olup) şart değildir. Ancak tarım yatırımlarının özel sektörce gerçekleşmesini beklemenin hayal olduğu unutulmamalıdır. Bir başka deyişle tarım sektöründe kamu yatırımlarına devam etmek şarttır. Hidroelektrik ve içme suyu yatırımlarının, kamu yararı ön koşulu ile özel sektörce gerçekleştirilmesinde yarar görülmektedir. Özel sektörün ilgisi dışında kalanların ise, yine kamu yatırımı olarak ele alınması uygun olacaktır. Elbette özel sektör yatırımları da başıboş bırakılamaz. Gerek inşaat kalitesi ve gerekse işletim sırasında gerekli denetimler, ya doğrudan bir kamu kurumu veya kamu adına görev yapabilecek tarafsız bir yetkin kurumca mutlaka yapılmalıdır.

Su projelerinin tüm aşamalarında kamu adına görev yapan teknik personel seçiminde likayat ön planda olmalıdır. Bu bir temenni değil, zorunluluktur.

Tasarruf her zaman ve her işlem için gerekli bir faaliyettir. Yalnız zor zamanlarda ve kıtlık dönemlerinde akla gelen bir olgu olmamalıdır. Kullandığımız suyun bir maliyeti olduğu her zaman hatırlanmalıdır. Bunu ödeme gücümüz olsa bile elden geldiğince tasarrufa özen göstermek hepimizin görevidir.

Sonuç olarak, su yatırımlarının planlamalara uygun zamanlarda ve biçimde gerçekleştirilmesi, belediyelerce toplanan su paralarının gene içme suyu yatırımlarında kullanılmasının sağlanması, şehir içme suyu şebekelerinin bakımının aksatılmayarak kayıpların önüne geçilmesi, su yatırımlarının özelleştirilmesinde dikkatli davranılması, tarımda ve sanayide kullanılan suyun en az su gerektirecek yöntemlerle tüketilmesi, mümkün olduğunca geri kazanımına özen gösterilmesi, bu yönde üniversiteler, meslek odaları ve kamu kuruluşlarınca çalışmalar yapılması ve gerektiğinde yaptırımlar uygulanması, özetle su konusunun "sudan" bir sorun olarak değil, yurt çapında topyekün ele alınması gerekliliği kaçınılmaz bir gerçektir.